
Az
*ELŐDEINK VÉRCSOPORTJAINAK
MEGHATÁROZÁSA*
című fejezet elemzése és
egységbe foglalása

TARTALOMJEGYZÉK

Ajánlás a második, bővített kiadáshoz	119
Előszó a második, bővített kiadáshoz	121
Köszönet és elismerés	122
A korai magyar középkor feltárt csontmintái	123
Korai magyar középkori csontleletek kiértékelése	125
Az A és B túlsúlyú temetők viszonyosságai	130
A korai magyar középkor sírleleteinek összefoglalása	132
A késő népvándorlás kori temetők csontleletei	133
A késő népvándorlás kori csontok értékelése	134
Összefoglaló értékelés	137
A langobárd kor csontleletei	141
A langobárd kori sírleletek kiértékelése	143
Összefoglalás	146
Csontok a korai magyar közép- és a késő római korból	149
A táblázatok régészeti és embertani kiértékelése	152
Csontok a 2-5. századokból	158
A 127-134. táblák anyagainak embertani és régészeti leírása	159
Összefoglaló felbecsülés	163
Az összehasonlító összefoglaló eredménye	168
A történelem előtti korokat 1 455 megvizsgált csontminta képviseli	169
A történelem előtti idők csontleletei	172
Felbecsülés	176
Magyarország jelenlegi tájegységei	187
Az ABO vércsoport fővárosunk lakosságában	188
Bizonyítékaink	190
Jegyzetek	191
Irodalom	192

TÁBLÁZATOK

Korai magyar középkort 683 csontminta képviseli a táblán közölt 15 temetőből	123
Az ABO vércsoport tagjainak előfordulása a korai magyar középkori csontokban 9-15. századokban	124
Az ABO vércsoport tagjainak az összefoglalása a korai magyar középkori csontokban	129
Az A és B túlsúlyú temetők csontmintáinak egybevetése az újabb hiteles mértékadó csontokkal	131

Késő népvándorlás kori korszakot 620 csontminta képviseli	133
Az ABO vércsoport tagjainak előfordulása	
a késő népvándorlás kori csontokban a 7-10. századokban	134
Csontok a késő népvándorlás korában 7-9. századból	136
A 7-9. századi temetők összefoglalása	140
A langobárd kort 191 csontminta képviseli az	
A.D. 526-546-568 évekből	141
A langobárd kori temetők az A.D. 526-546-568 csontmintáiból	142
Szentendre hiteles langobárd és helyi lakosok ABO	
tagjainak számszerű összehasonlítása	142
A langobárd kori temetők összegezése az	
A.D. 526-546-568 csontmintáiból	145
Hiteles langobárd és helyi lakosok ABO tagjainak	
számszerű összehasonlítása	145
A langobárd temetők csontmintáinak az összehasonlítási táblázata	147
A korai magyar középkort és a késő római korszakot képviselő	
1 012 csontminta 23 sírból	149
Csontok a korai népvándorlás korából és a késő római korból	151
20 egyed takszonómiai és palaszerológiai adatai	153
A népvándorlás és a késő római kori csontok	
vércsoport-összehasonlítása az I-III. időrendi csoportokban	154
Keszthely különböző részeiről származó sorozatok vizsgálata	155
Az időrendi csoportok szerológiai szerkezete	
és összehasonlításuk eredménye	158
Időrendi csoportosítás	158
A 4-7. századi temetők összefoglalása	161
Vércsoportok megoszlása az I. csoportban	162
Vércsoportok megoszlása és a gének gyakorisága a II. csoportban	162
Vércsoportok megoszlása és a gének gyakorisága a III. csoportban	162
Összehasonlító táblázatok	165
A mintasorozatok táblázatai	166
Az összehasonlító összefoglaló eredménye	168
A történelem előtti csontminták	169
A Kárpát-medence történelem előtti csontmintái	171
A B és AB előfordulása a neolit korban	171
Időrendi összehasonlítás	175
A Kárpát-medence történelem előtti csontminták összehasonlítása	178
Történelem előtti csontminták összehasonlító táblája	179
Történelem előtti kor ABO vércsoport viszonyai a Kárpát-medencében:	
Mezolit kortól a középkorig	180
Keltákat megelőző illyr-vaskor	180

Korai kelta kor	180
Rómaiakat előző kelta kor	180
Késő rézkor a 3. évezredtől	180
Bronzkor	180
Neolitikori csontleletek az 50. szélességi övön Német- és Oroszországból	181
Csontok vércsoportjai a korai magyar közép- és a késő római korból:	
Római kor	181
Hun és korai avar kor	182
Hun-germán kor	182
Csontok vércsoportjai a korai magyar közép- és a	
késő római korból a 2-7. századokban	182
Késő népvándorlás kori leletek vércsoportjai a 7-10. századokban	184
Korai magyar középkor vércsoportjai a 9-15. századokban	185
Magyarország jelenlegi tájegységei:	
Pannónia-Dunántúl	187
Duna-Tisza köze	187
Tiszántúl	187
„Felvidék“	188
Magyarország 83 városa és 95 járás 247 532 véréadó átlagos	
vércsoport adatainak összefoglalása	188
Budapest 29 910 véréadójának a vércsoport-táblázata	189
Magyar tájegységek összesített vércsoport adatai	190

TÉRKÉPEK

A korai magyar középkor feltárt és megvizsgált csontleletek	
temetőinek a helymeghatározása a mai Magyarországon	123
A 4-6. századi csontminták temetőinek a helyei a mai Magyarországon	133
A langobárd kori temetők helyei a mai Magyarországon	141
A 7-9. századi csontminták helymeghatározása a	
mai Magyarországon területén	150
A megvizsgált történelem előtti régészeti leletek	
földrajzi fekvése az eurázsiai kontinensen	170
A megvizsgált történelem előtti régészeti leletek	
földrajzi fekvése a Kárpát-medencében	170

AJÁNLÁS

a második, bővített kiadáshoz

A könyv vércsoportokra vonatkozó statisztikai adataival a magyar nép és kultúra eredetéhez közel vezető elgondolásokat nyújt. Dr. Nagy Ákos elemzése, adatainak bősége lenyűgöző és rendkívül hasznos. Már maga az első kiadás is számos úttörő gondolatot hordozott, a most bemutatott táblázati adatok a korábbi elgondolásokat messze meg is erősítik.

A jelenlegi magyar nyelvű népességnél a környezetéhez képest sokkal nagyobb az AB vércsoport százalékos mennyisége, amit ellentételez az O vércsoport szokatlanul kisebb százalékos részesedése. Az A és a B vércsoport nagyjából megfelel a terület környezetében tapasztaltnak. Ugyancsak nagy az AB vércsoport aránya a O-hoz képest a honfoglalás előtti kárpát-medencei leletekben, amiből Dr. Nagy Ákos arra következtet, hogy az AB mutáció az örmény-asszír eredetű A-val és a mongol eredetű B-vel szemben itt elsődleges (azaz nem azok keveredéséből származik), azaz a mutáció föltehetően Kárpát-medencében jött létre¹. Ez egy nagyon fontos szerológiai adat, ami a magyarság kárpát-medencei eredetének eléggé határozott jele. A könyvet a Gyökerek megírása és kiadása után olvastam el, jöhet, Dr. Nagy Ákos korábbi munkájában² már az alapadatok egy tanulságos ábra alakjában megtalálhatóak voltak, végső következtetésünk mégis azonos volt. A bővített kiadásban Dr. Nagy Ákos részletesebb adatokkal támasztja alá a jelenkor előtti sírok csontanyaga alapján meghatározott vércsoportok eloszlásával, hogy a magyarság már a honfoglalást megelőző időkben a Kárpát-medence lakója volt.

Gondolatait a közben megjelent egyéb vizsgálatok is alátámasztják. A legutóbbi több mint ezer európai férfin folytatott emberi génavizsgálatokban az Y kromoszómát elemezték³. A kromoszóma mentén különféle módosulásokat, alléneket mutattak ki és ezekből egyértelműen következett az, hogy Európa legősibb génjét, az ú.n. aurignaci gént a magyar lakosság hordozza a legnagyobban mértékben (63%). Hozzájuk legközelebb a lengyel, az ukrán és a horvát lakosság áll (45-50%), majd ez az allén fokozatosan elhalt. Ez az allén nem található meg Észak-Európában, így az ú.n. rokonainknál sem, jöhet, az ott végzett vizsgálat azért nem elégséges a kapcsolat tagadásához. Az anatóliai eredetű géneket nem lehetett a földrész középső részén kimutatni, az csak a Földközi-tenger partjai mentén terjedt el, ezért Renfrew vissza is vonta az általa képviselt elgondolást⁴, miszerint a földművelés újkőkorszaki terjedésével maga az ember is terjedt. Anélkül, hogy a részletekbe merülnénk, a fenti rövid eredmény már önmagában azt jelzi, hogy a legősibb gén a Kárpát-medencében és annak északi szomszédságában jelenhetett meg, hiszen a horvátokat csakis az avar korban telepítették át a Duna alsó szakasza mellé, korábban a szvidéri műveltség területén éltek.

A vércsoport és genetikai vizsgálatok a magyarságot egyaránt a Kárpát-medencéhez kötik, nem pedig Ázsia nyugati, északi pereméhez. Célszerű ezért az első, a legrégebbi

aurignac-i típusú műveltséget európainak és a műveltség emberforrását is itt keresni. Ugyanezt jelzi a magyar műveltség elemeinek, valamint a nyelvének a vizsgálata is. Ennek során kiderült, hogy egyazon területen egy hosszú ideig letelepedett társadalom magas szinten fejlett kultúrája utódnyelvet keres, ugyanakor egy magas szinten fejlett nyelv ugyanott múltat keres: a logikus megoldás az, hogy a kettő összetartozik⁵. Vércsoport adatok alapján is.

Örömmel üdvözölöm Dr. Nagy Ákos legújabb munkáját, és minden kedves érdeklődőnek meleg szívvel ajánlom a könyv második, bővített kiadását.

2004. január 24.

Dr. Cser Ferenc
Queanbeyan, Ausztrália

TISZTELT URAM!*

„Nem tudom, mely írásaimat ismeri, de a kevés a II. háború után nyomtatásban is megjelentből is kitűnik annyi, hogy szerintem mi a Kárpát-medence legrégebb őslakói vagyunk és Európa műveltség- és nyelvvalapító ősnépe, hogy Árpád és harcosai csak államunkat, de nem nemzetünket alapították. De mind emellett szerintem mi vagyunk az összes turánság legrégebb őstörzse is, vagyis, hogy nem mi származtunk valamely rokon népünktől, hanem azok tőlünk. (...)

...elődeink ősrégi időkben, amikor árja népek még nem is léteztek, csodálatosan magas szellemi (nem technikai) műveltségük voltak, amely műveltségük a mai általánosat is fölülmúlta.

Szilveszter megküldötte nekem az Ön értékes, a vércsoportokról szóló írását. Rendkívül megörültem annak, hogy benne Békássy Gyöngyiről és az ő nagyértékű megállapításairól van szó, hogy ezek tehát nem mennek feledésbe. Bár őt személyesen nem ismertem, de vele egészen haláláig igen sokat leveleztem. Békássy Gyöngyi a vércsoportokról szóló tudományos megállapításai épen számunkra roppant értékesek, bár értékesek általában is.

Válaszát várva, tisztelettel, üdvözlettel!“

Zelenika, 1969. aug. 28.

Magyar Adorján

1. Nagy Ákos: A kor halad, a vér marad. A vércsoport jelentősége a magyar őstörténet kutatásában. Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó Kft., Budapest, 2000. Pp.: 14, 20, 29, 35, 64.
2. Nagy Ákos: A Cultural and Historical Review of Central Europe. Academia Press, Melbourne, 1995.
3. Semino O., G. Passarino, P.J. Oefner, A.A. Lin, S. Arbuzova, L.E. Becknam, G. De Benedictis, P. Francalacci, A. Kouvatsi, S. Limborska, M. Marcikiae, A. Mika, B. Mika, D. Primorac, A. S. Santachiara-Benerecetti, L. L. Cavalli-Sforza, P. A. Underhill: The Genetic legacy of paleolithic Homo sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective. Science 290, pp.: 1155-1159. (2000)
4. Gibbons, Anne: Europeans Trace Ancestry to Paleolithic People. Science 290, pp.: 1080-1081. (2000).
5. Cser Ferenc: Gyökerek: Töprengések a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei zármazásáról. Szerzői Kiadás. Melbourne, 2000. Pp.: 184.

* Részlet Magyar Adorján Nagy Ákosnak írt leveléből.

ELŐSZÓ

a második, bővített kiadáshoz

A *kor halad, a vér marad* című könyvem első kiadásának bemutatóját Budapesten, a Magyarok Házában 2000 október 9-én, a jelenlevők jóleső érdeklődéssel fogadták, a Magyar Tudományos Akadémia kiküldöttjének sem volt különös észrevétele.

A sajtó is kitett magáért, ami a megjelent újságírók számát illeti, még szülővárosomból is jött tudósító. A sajtótájékoztató a Magyar Nemzetben „Genetika és őstörténet“ a Magyar Hírlapban „A vércsoport a magyarság megtartója“ és a Kelet Népe-ben „Vérünkben csörgedez szívósságunk“ című cikkekben számoltak be.

Interjúkat is adtam rádió és két televíziós tudósítónak, amelyekről beszámolójukat még aznap este, korrekten bemutatták.

Könyvemben a Kárpát-medencében élt elődeink vércsoport-viszonyairól csak a B és az AB vércsoport jelenlétét mutattam be, a második kiadásban az 1975-ig feltárt 67 temetőnk megvizsgált és leellenőrzött csontmintáinak valamennyi vércsoport-adatait közlöm, történelmi korukat, valamint ahol lehetett feltüntetve, hogy milyen embertani jellegük volt, vagy milyen kultúrkörbe tartoztak.

Táblázatokba foglaltam, ugyancsak a Kárpát-medencére kiterjedően, az ABO vércsoportok viszonyait a történelem előtti korokból a mezolitikortól a korai magyar középkorig, a késői római kortól a hun-, korai avar és hun-germán korig, a késő római kortól a magyar korai középkorig, 2-4. századoktól a 7. századig a késő népvándorlás kortól a korai magyar középkorig, a 7-től a 10., illetve a 15. századig, majd az 1924-től 1960-ig terjedő időben a felmért 61 124 nagyszülőig kiterjedően magyar egyén adatait. Végül az Országos Haematológiai Vértanszfúziós Intézet által végzett „Magyarország népességének vércsoport térképezésére“ 1980 és 1986 között történt országos fölmérés adatait ismertetem Magyarország tájegységeiről. Közben egy neolitikori csontleletekről szóló táblázaton Német- és Oroszország adatait közlöm az 50. szélességi övről.

A táblázatok jobb oldalán a táblák számai mutatják, hogy ez a rész a bővített kiadásban is I. A. Lengyel: *Paleoserology* című műve hányadik táblázatáról közölt adatsor. I. A. Lengyel e művét 79 magyar antropológus és régész, valamint két német, egy orosz és két szerb szakember eredményeinek a felhasználásával, de főleg a saját kutatásainak az eredményeiből építette föl.

Sajnos vele már nem tudtam beszélni arról, hogy második, bővített kiadásomban az ő kiváló munkájára támaszkodva, szinte egyedüli forrásmunkámként

használok, eredményeit kiegészítve. Munkájából csupán azt fordítottam le, melyek feltevéseim bizonyítására, az én kutatásiam alátámasztására szükségsek voltak.

Megállapításaimat, hogy azok a szövegben és a táblázatokon könnyen megtalálhatóak legyenek, bekerteztem!

I. A. Lengyel műve nyolcvannégy munkatársának a közölt eredményei az Archaeológiai Értesítőben és a Régészeti füzetekben, beszámolásuk publikálása időrendjében jelentek meg. Műve 41. oldalán, kutatásainak az eredményei alapján a következőket írta: „feltételezem, hogy az ókori csontleletek vizsgálata során a B vércsoport megállapítása a legmegbízhatóbb“. A továbbiakban, az ókori csontokban az AB részbeni, vagy teljes megállapíthatatlansága miatt a meghatározhatatlanok jelentős része-véleményem szerint-AB lehetett.

Felhívom kedves olvasóim figyelmét arra, hogy az Országos Haematologiai Vértranszfúziós Intézet országos felmérése idején Budapesten 1986-ban még csak 14 kerülettel számoltak.

Hálát adok a Teremtőnek, hogy kilencvenharmadik évemben őseurópai anyakönyvet adhatok honfitársaim kezébe.

KÖSZÖNET ÉS ELISMERÉS

Hálámat fejezem ki Dr. Cser Ferenc úrnak ajánlásáért és számtalan hasznos szaktanácsáért.

Csapó Endre főszerkesztő úrnak, aki bevezető soraimat elolvasva adott alkalmasabb kifejezéseket.

Boróky József úrnak fordítási és matematikai segítségéért.

Dr. Szabó Ferenc, Nagy D. István úrknak utolsó fejezetem korrektúrázásáért.

Hálás köszönetem Ákos fiamnak tanulmányom számítógépes átírásáért és annak korongra tételéért és az egész bővített rész kitűnő szerkesztéséért.

Végül Nagy Kálmán testvérbátyámnak, aki szerencsémre 25 éven át a mostani Zrínyi nyomda korrektorként kereste kenyerét, az ő szakzerű segítsége remélhetőleg támogatja Ausztráliából munkám megbízható hazai kiadását.

A KORAI MAGYAR KÖZÉPKOR FELTÁRT CSONTMINTÁI

A KORAI MAGYAR KÖZÉPKORT 683 CSONTMINTA KÉPVISELI A TÁBLÁN KÖZÖLT 15 TEMETŐBŐL

Temető helye	Esetek száma	Temetkezés ideje	B	AB
1 Aldebrő-Mocsáros	31	9-10. század	41,93%	3,22%
2 Balatonfüred	17	13-15. század	23,53%	–
3 Békés-Povád	50	10-12. század	32,00%	14,00%
4 Dunaalmás	11	9-10. század	36,36%	27,27%
5 Kál	66	9-10. század	27,27%	6,06%
6 Letkes-Tégláégető	69	10-11. század	23,19%	8,70%
7 Oroszvár Szlovákia	54	11-13. század	20,37%	22,22%
8 Sárbogárd	92	9-10. század	28,26%	7,61%
9 Sopron-Bánfalva	36	11-15. század	27,78%	8,33%
10 Sőshartyán	11	9-10. század	36,36%	9,09%
11 Szakony	7	9. század	42,88%	–
12 Szob I. és II.	161	10-12. század	31,05%	9,32%
13 Tengelic (Olaszo.)	34	9-10. század	32,35%	8,82%
14 Tiszaeszlár-Bashalom	12	9-10. század	25,00%	8,33%
15 Tiszanána	32	9-10. század	34,37%	3,125%
Összesen	683		29,14%*	9,52%*

* sírban a B és AB átlag

A Kál, Letkes-Tégláégető és a Sárbogárdi csontminták statisztikailag azonosak, biológiailag és régészetiileg jelentőséget bizonyítanak.

A korai magyar középkor feltárt és megvizsgált csontleletek temetőinek a helymeghatározása a mai Magyarországon

AZ ABO VÉRCSOPORT TAGJAINAK ELŐFORDULÁSA A KORAI
MAGYAR KÖZÉPKORI CSONTOKBAN

A 9-10. SZÁZADOKBÓL

Temetők	Kora század	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“	Táblák száma
Szakony Aldebrő-	9.	7	14,28%	42,88%	14,28%	-	28,56%	34
Mocsáros	9-10.	31	29,03%	41,93%	16,13%	3,22%	9,68%	23
Sóshartyán	9-10.	11	18,18%	36,36%	27,27%	9,09%	9,09%	33
Dunaalmás	9-10.	11	18,18%	36,36%	9,09%	27,27%	9,09%	26
Kál	9-10.	66	27,27%	25,76%	28,79%	6,06%	12,12%	27
Kál északi-szárny	9-10.	31	16,10%	29,00%	45,20%	-	9,70%	28
Kál déli-szárny	9-10.	35	37,10%	22,80%	14,30%	11,40%	14,30%	28
Sárbogárd	9-10.	92	20,65%	28,26%	30,43%	7,61%	13,04%	31
Tengelic	9-10.	34	20,59%	32,35%	23,53%	8,82%	14,71%	36
Tiszaeszlár-								
Bashalom	9-10.	12	25,00%	25,00%	16,67%	8,33%	25,00%	37
Tiszanána	9-10.	32	40,63%	34,37%	15,63%	3,13%	6,25%	38
Összesen		296	23,75%	34,02%	20,20%	8,17%	14,19%	

A 10-12. SZÁZADOKBÓL

Temetők	Kora század	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“	Táblák száma
Létkés-								
Tégláégető	10-11.	69	30,43%	23,19%	28,98%	8,70%	8,70%	29
Békés-Povád	10-12.	50	22,00%	32,00%	24,00%	14,00%	8,00%	25
Szob I.és II.	10-12.	161	20,50%	31,05%	29,19%	9,32%	9,94%	35
Összesen		280	24,31%	28,74%	27,39%	10,67%	8,88%	

A 11-15. SZÁZADOKBÓL

Temetők	Kora század	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“	Táblák száma
Oroszvár	11-13.	54	25,92%	20,37%	24,07%	22,22%	7,41%	30
Sopron-								
Bánfalva	11-15.	36	19,44%	27,78%	30,56%	8,33%	13,89%	32
Balatonfüred	13-15.	17	29,41%	23,53%	9,41%	5,88%	11,76%	24
Összesen		107	24,92%	23,89%	21,34%	12,14%	11,02%	

KORAI MAGYAR KÖZÉPKORI CSONTLELETEK KIÉRTÉKELÉSE

ALDEBRŐ 1962-ben a homokbánya felnyitásakor talált a 10. század második felében használt temetőt Szabó. (A mentő ásatáskor derült ki, hogy a temető nyugati részét sérelem érte.) 1967-ben Marcsek vizsgálta 31-nek a csontjait, miszerint az európa-mongoloid jellegek teljesen hiányoznak. Ezért az európidék túlsúlya a pamirok jelenlétével az Aldebrő-Mocsáros 10-11. századi temetőjében a honfoglaló magyarok középosztályának embertani vizsgálatához komoly segítséget biztosítanak. (23)

BALATONFÜRED északi részén a főút mellet van egy középkori templom romja. Az újjáépítés során derült ki, hogy Paposka plébánia templomaként a 12. században épült. Egy 1211-ben kelt okirat szerint a Tihanyi apátságához tartozott. A feltárás adataiból kitűnően a templomot a 16. század elején rombolták le - valószínűleg a törökök (Valter 1971). A templom oldalhajója alá temetve 17 középkori sír csontvázait Lengyel vizsgálta 1972-ben. (24)

BÉKÉS-POVÁD A mezőgazdasági szakiskola-tanya melletti temető mentő feltárása során különböző történelmi korú leleteket talált Trogmayer 1960-62-ben. A késő középkori és a korai magyar középkori temetők részben egymást fedték. Az utóbbiban 78 sírt találtak, amiből 50 csontvázat vizsgáltak meg. A temető méretei ismeretlenek, az embertani vizsgálatokat 1967-ben Lipták és Farkas végezte. (25)

DUNAALMÁS A honfoglalás kori kis családi temetőből 11 egyén csontvázat vizsgálta Bíró és Kraloványky 1959-ben. A csontok feltételezhetően genetikailag is kapcsolatban voltak (Éry 1970). (26)

KÁL temetőjének embertani sorozatai minden szempontból fontosak. A 10. századi temetőt a község legelőjén Szabó és Kovács 1968-ban fedezte fel. A feltárást szervező régészek szerint valószínűleg 25 sír pusztult el, 63 csontvázat embertanilag és szerológialag Éry vizsgálta 1970-ben. Véleménye szerint jellegzetes hosszúfejűség jellemezte Kál 10. századi lakosságát, mint a Dunamedence 10-12. századi lakosságát. Lipták 1967-ben doktori értekezésében írta: „a honfoglaló magyarok három társadalmi rétegének a taxonomiai összetétele a tizedik században turanid-uráli-pamir és más rövidfejű elemek jellemezték a vezető osztályt. A középső rétegben nem volt sem turáni sem uráli alkotóelem, de tekintélyes mediterrán és északi elemek igen. A köznépet a mediterrán és északi elemek sűrű gyakorisága jellemezte, következésképpen megállapíthatóan, bár másodrendű szerepben europoid-mon-

goloid és más rövidfejű elem inkább a vezető osztályt jellemzi, amíg a mediterrán elemek nagyobb gyakorisága jelentékeny cromagnoid alkotóelemmel a köznép irányába mutat". (27)

KÁL népének vércsoport eredményeit nézve jogos azt látnunk, hogy egy részük keletről, a honfoglalóinkkal érkezett. „A 10. századi hazai temetőinkben feltűnik egy csoport. A sírleletek gazdagabbak, előkelőbbek a temetők bal szárnyában, mint a jobb szárnyban és a megvizsgált esetek mindig azt mutatták, hogy a temető bal szárnyában a gazdag és megkülönböztetett személyeket temették“ (László, 1944). Éry, László megállapítására építve Kál temetőjét két csoportra osztotta 31 sírral az északi és 36 sírral a déli szárnyra.

Szabó (1970) vizsgálati adataiból megállapítható, hogy a temető északi-bal szárnyában Kálban a számítottnál több régészeti lelet volt, mint a jobb szárnyban és a bal szárnyban a megkülönböztetett személyeket nemcsak a mellékletek sokassága, de az anyag jellege is mutatta.

Éry kutatásaiból kitűnik a két szárny közti különbség elsősorban a típusok eloszlásában: mediterrán az összes felnőttek között 71,4% a déli szárnyban azonfelül minden vizsgáltakban talált dinári elemeket, továbbá olyanokat is akiken alpesi elemek is mutatkoztak. Éry vizsgálatai szerint a két szárny közti különbségeket a férfi csontvázak még erőteljesebben mutatják. Az északi szárnyban nyugvó valamennyi férfi koponyájának fontos méretei, indexei, természetének adatai, valamint életkora és halálának körülményei különböznek a déli temető halottaitól. Valamennyi koponya torzítva volt és olyat is találtak, akiknek komoly patológiai elváltozásokat kellett elszenvedniök. Összegezve káli 10. századi temető különbözőségeit, nyilvánvaló, hogy a keletről érkezett honfoglalókat az északi szárnyba temették, míg a helyi lakosság a déli szárnyban temetkezett. (28)

LETKÉS-TÉGLAÉGETŐ temetőjének embertani sorozata minden szempontból értékes. A bürzsönyi hegy előterében, az Ipoly folyó bal partján 95 sírt tártak fel. Az ásatásokat irányító Bakay szerint a temetőt teljesen feltárták, megvizsgálva 69-nek a vércsoportjait.

A sírleletek régészeti leírása és az embertani vizsgálatok a csontokról elkészültek. Mindezekre a vércsoportok statisztikai és genetikai kérdésekre kielégítő választ adnak. (29)

OROSZVÁR (most Rusovec) A temető Szlovákiában, Pozsonytól 10 kilométerre délkeletre, a Duna jobb partján fekszik. Első feltárása 1890-ben történt (Sötér, 1898) miközben 102 sírt tártak fel, sajnos a mellékletéről nem tudunk. 1942-ben új ásatást kezdett Nemeskéri és Bottyán A. további 104 sírt tárva fel, de ezt még nem fejezték be. Bottyán O. szerint (1972) oroszvári

koponyák morfológiai jellege és azok számtani átlaga az európid értékei körül vannak. Többségben a chromagnoid és az északi alcsoportok vannak, Nemeskéri állítása szerint (1943) a pannon őslakosság jól meghatározott rokonságot mutat az oroszváriak etnikai összetételével. (30)

SÁRBOGÁRD temetőjének embertani sorozata minden szempontból értékes. 1961-ben a Sárvíz folyó mellet Kraloványky A. és Kovács T. tárt fel egy korai Árpád-kori temetőt. 91 sértetlen és 9 bolygatott ember sírját, továbbá három állatot találtak meg. A vizsgálódások során a sírok elhelyezésében bizonyos különbségeket voltak: a temető északi szárnyában csoportos mintában fekvő sírok, míg a déli szárnyában a sírok házsor-szerűen sorokoztak.

A temetőt a régészeti leletekből kitűnően nyilván a honfoglalás idején kezdték használni egészen a 10. század utolsó harmadáig (900-970-990).

Az ókori közösség 4-5 kisebb családjá három generáción keresztül temetkezett ide, generációnként 31-36 sírral. Sárbogárd Árpád-kori lakossága europoid típusú volt enyhe mongoloid beütéssel, túlnyomóan cromagnoid karakterrel (Éry, 1968). (31)

SOPRON-BÁNFALVA Soprontól 3 kilométernyire, a Rába völgyében fekszik a temető. Az Árpád-háziak korára datált temetőt (11-14. század) Battyán A. és Nemeskéri kezdte feltárni 1943-ban (a temetőt ma is használják). A sírok 80-200 cm mélyen találhatóak a történelmi kortól függően. A legalsó és egyben a legkorábbi réteg 11. századi. A 11-14. századból 41 sírből 36 teljes csontváznak a vércsoportját állapították meg. (32)

SÓSHARTYÁN Gábor J. kezdte el a sóshartyáni temető feltárását (1968-1969) miután egy mélyszántás 10-11. századi csontvázakat hozott a felszínre. A kor megállapítását a mellékelt pénzdarabok szolgáltatták. Némelyik sírt még az ásatások kezdete előtt megbolygatták. 1968 óta több sírt tártak fel ezen a helyen, de azokat még nem publikálták, ezért csak 11 lelet vércsoportvizonyait lehetett megállapítani. (33)

SZAKONY Dienes és Nováky 1961 ásatási jegyzőkönyvére alapozva és feltételezve, hogy Szakony temetőjét feltárták, a vércsoport-vizsgálat eredményét mellékelhetjük csak, egy teljes honfoglalás kori családról (Dienes, 1972). (34)

SZOB I. és II. Fövényes terepen egymástól pár száz méterre két temetőt tárt fel Bakay 1967-1968 és 1970-ben. Az elsőt a fővényes terepen, a másodikat a kiserdőben. Bakay szerint a honfoglalást túlélő avarok temetkeztek az elsőbe, és a 10-11. századokban a magyarok a másodikba. A fővényes temető sírjainak a száma ismeretlen, összesen 161-et vizsgált meg. (35)

TENGELIC határában jobbadán mellékletek nélküli 10. századi temetőt tárt fel Éry a munkatársaival 1961-ben. A temetőt teljesen feltárták összesen 34 sírt vizsgálva meg. A sorban nyugvók közül 26-ot, a szétszórtakból 8-at, összesen 8-12 vált a régészek munkája folytán használhatatlanná. (36)

TISZAESZLÁR-BASHALOM A tanya (farmiskola) közelében 18 honfoglalás kori sírt talált F. Kiss. Az ásatásokat irányító régész szerint a valószínűleg a teljesen feltárt temetőben legfeljebb egy-két sír pusztulhatott csak el, és feltehetően családi temetőről van szó, Összesen 12 csontvázat tudtak megvizsgálni. (37)

TISZANÁNA A tiszánánai ásatások részletes eredményei ismeretlenek. Ezért Nemeskéri és Lengyel cikkeire támaszkodva tudjuk csak bemutatni a 32 személy vércsoport-viszonyait. Tiszánána lakóinak vércsoport-viszonyaival összehasonlítva nem találtunk lényeges különbséget. A 32 különböző morfológiai jelleg segítségével 18-nak rekonstruálták a biológiai egységét, családi kapcsolatait. Alapjában véve ez egy kísérlet, a temetőben az együttes családokat szerkezetileg leválasztani az ország első magyar telepeseitől.

A további kutatások feladata pszichológiai és morfológiai elemzéssel megállapítani a lakosság családi hálózatának mintáját egészen a lehetséges legkisebb egységig, mert ez az egyedüli útja megismerni további mintákat, láthatóvá tenni a célra vezető eljárást. Tóth 1963-ban végzett különleges anthropomorphológiai vizsgálatokat emberi csontmaradványokon. (38)

AZ ABO VÉRCSOPORT TAGJAINAK ÖSSZEFOGLALÁSA A KORAI
MAGYAR KÖZÉPKORI CSONTOKBAN (39. TÁBLA MÁSOLATA)

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“
Aldebrő-Mocsáros	31	9 29,03%	13 41,93%	5 16,13%	1 3,22%	3 9,68%
Balaton-füred	17	5 29,41%	4 23,53%	5 29,41%	1 5,88%	2 11,76%
Békés-Povad	50	11 22,00%	16 32,00%	12 24,00%	7 14,00%	4 8,00%
Dunaalmás	11	2 18,18%	4 36,36%	1 9,09%	3 27,27%	1 9,09%
Kál	66	18 27,27%	17 25,76%	19 28,79%	4 6,06%	8 12,12%
Letkés-Téglaégető	69	21 30,34%	16 23,19%	20 28,98%	6 8,70%	6 8,70%
Oroszvár	54	14 25,92%	11 20,37%	13 24,07%	12 22,22%	4 7,41%
Sárbogárd	92	19 20,65%	26 28,26%	28 30,43%	7 7,61%	12 13,04%
Sopron-Bánfalva	36	7 19,44%	10 27,78%	11 30,56%	3 8,33%	5 13,89%
Sóshartyán	11	2 18,18%	4 36,36%	3 27,27%	1 9,09%	1 9,09%
Szakony	7	1 14,28%	3 42,88%	1 14,28%	-	2 28,56%
Szob I. és II.	161	33 20,50%	50 31,05%	47 29,19%	15 9,32%	16 9,94%
Tengelic	34	7 20,59%	11 32,35%	8 23,53%	3 8,82%	5 14,71%
Tiszaeszlár Basahalom	12	3 25,00%	3 25,00%	2 16,67%	1 8,33%	3 25,00%
Tiszanána	32	13 40,63%	11 37,38%	5 15,625%	1 3,13%	2 6,25%
Összesen	683	165 24,16%	199 29,14%	180 26,35%	65 9,52%	74 10,83%

(40. TÁBLA MÁSOLATA)

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“
Temetők A túlsúlyal	238	71 29,83%	59 24,80%	62 26,05%	24 10,08%	22 9,24%
Temetők B túlsúlyal	433	91 21,02%	137 31,64%	116 26,79%	40 9,24%	49 11,31%
Temető azonos számú A-val és B-vel	12	3 25,00%	3 25,00%	2 16,67%	1 8,33%	3 25,00%

AZ A ÉS B TÚLSÚLYÚ TEMETŐK VISZONYOSSÁGAI

Minden A és B túlsúlyú temetőben az oda temetettek biológiai egyensúlyukat bizonyítják. Ezekben a temetőkben a két csoportban nyugvók A és B túlsúlyúak (42. tábla). (42)

Ez az összehasonlítás bemutatja a két típusú temetőben szerológiai profiljaik különbözőségeit, amelyeknek statisztikai felbecsülése nyomatékos jelentőséggel bír. A korai magyar középkori temetők két csoportra választása különbözőségük alapján helytálló: az egyik csoport jellemzője az A a másiké a B túlsúlya. A két különböző jelleg azt teszi láthatóvá, hogy a két temetőben nyugvók szerológiai természete etnikai származásukat bizonyítja! A taxonómiai analízis lehetőséget biztosít, arra csábítja az antropológusokat, hogy összehasonlítsák a különböző korok egymás felett nyugvó csontmintáit, így mi is, engedve a csábításnak: a korai magyar középkor népességét a saját vizsgálataink eredményeire támaszkodva vessük össze az újabbkori magyarokkal.

A különböző csoportok összehasonlítására hasznosítani eredményeinket kétségtelenül jogos a következő módon:

(a) a korai magyar középkori temetők csontmintáiban a vércsoportok százalékos megoszlását bemutatni (43. tábla). (43)

Ha a lehetőségtáblán a korai magyar középkor vércsoportjainak abszolút számát összehasonlítjuk az újabbkori csontanyaggal, az eredmény jelentős különbözőséget mutat a két népesség szerológiai profiljában (44. tábla). (44)

(b) Hasonlítsuk össze a korai magyar középkor A túlsúlyú (i), csoportjának a szerológiai jellegét az újabbkori mértékadó sorozattal (ii), majd az újabbkori sorozat csontvizsgálat eredményeivel, és (iii), végül az újabbkori nem secretor sorozatával.

(c) Ezt a háromszoros összehasonlítást végezzük al a korai magyar középkor temetőinek A és B túlsúlyú csoportjaival.

A mértékadó újabbkori sorozattal hasonlítsuk össze a korai magyar középkor A túlsúlyú csoportjával (45. tábla), az újabbkori vizsgált csontmintákkal (46. tábla) és az újabbkori sub-sample sorozat újabbkori nem secretoraival (47. tábla). (45, 46, 47)

A korai magyar középkor B túlsúlyú temetőinek a csontmintái rokonságban vannak az újabbkori sorozattal (48. tábla), az újabbkori csontvizsgálatokkal (49. tábla) és a sub-sample nem secretor, újabbkori sorozattal (50. tábla). Ezeknek a kalkulációknak az eredményei megalapozták azt a feltevésünket, hogy a korai magyar középkor A túlsúlyú temetők csontmintáinak szerológiai karaktere hasonló a nem secretor sub-sample újabbkori sorozatával. (48, 49, 50)

Mélyebb analízissel vissza fogunk térni ezen hasonlóságok kapcsolatának a kiértékelésével az avarkori vizsgálati sorozatunkhoz (Lengyel, 1975).

AZ A ÉS B TÚLSÚLYÚ TEMETŐK CSONTMINTÁINAK SZÁZALÉKOS EGYBEVETÉSE AZ ÚJABB HITELES MÉRTÉKADÓ CSONTOKKAL

Temető	Esetek száma	A	B	O	AB	Táblák száma
Temető A túlsúlyal		71	59			
		54,62%	45,38%			
Temető B túlsúlyal		91	137			
		39,91%	60,08%			
Összesen		162	196			42
		45,25%	54,75%			
Temetőben vércsoport százalékosága	683	165	199	180	65	43
		24,16%	29,14%	26,35%	9,52%	
Mai csontok	903	379	193	233	98	44
		41,09%	21,37%	25,80%	10,85%	
Korai magyar középkoriak		165	199	180	65	
		27,09%	32,68%	29,56%	10,67%	
Összesen	1 586	544	392	413	163	
		35,97%	25,96%	27,31%	10,78%	
Mai mértékadó csontok	1 122	471	240	289	122	45
		41,97%	21,39%	25,75%	10,87%	
Korai m.kk. A túlsúlyal	216	71	59	62	24	
		32,87%	27,31%	28,70%	11,11%	
Összesen	1 338	542	299	351	146	
		40,50%	22,35%	26,23%	10,91%	
Mai vizsgált csontok	903	379	193	233	98	46
		41,97%	21,37%	25,80%	10,85%	
Korai m.kk. A túlsúlyal	216	71	59	62	24	
		32,87%	27,31%	28,70%	11,12%	
Összesen	1 019	450	252	195	122	
		44,16%	24,73%	19,13%	11,97%	
Mai nem sector	205	86	44	53	22	47
		41,95%	21,46%	25,85%	10,73%	
Korai m.kk. A túlsúlyal	215	71	59	62	23	
		33,02%	27,44%	28,83%	10,71%	
Összesen	420	157	103	115	45	
		37,38%	24,52%	27,38%	10,71%	
Mai mértékadó sorozat	1 122	471	240	289	122	48
		41,97%	21,39%	25,75%	10,87%	
Korai m.kk. B túlsúlyal	384	91	137	116	40	
		23,69%	35,68%	30,21%	10,42%	
Összesen	1 506	562	377	405	162	
		37,31%	25,03%	26,89%	10,76%	
Mai vizsgált csontok	903	379	193	233	98	49
		41,97%	21,37%	25,80%	10,85%	
Korai m.kk. B túlsúlyal	384	91	137	116	40	
		23,69%	35,68%	30,20%	10,42%	
Összesen	1 287	470	330	349	138	
		36,51%	25,64%	27,11%	10,72%	
Mai nem sector	205	86	44	53	22	50
		41,95%	21,46%	25,85%	10,73%	
Korai m.kk. B túlsúlyal	384	91	137	116	40	
		23,69%	35,68%	30,20%	10,42%	
Összesen	589	177	181	169	62	
		28,73%	29,38%	31,81%	10,06%	

A KORAI MAGYAR KÖZÉPKOR SÍRLELETEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Végkövetkeztetést vonunk le a csontminták vércsoport arányaiból: amikor az csak egyetlen jelleget bizonyít az adott történelmi kor néperől, félrevezető hiba lenne. Tisztában vagyunk azzal, hogy a különböző korok hitelesen csak párhuzamosan, minőségi és mennyiségi jellegek összehasonlító értékelésével lehetséges.

Az is kétségtelen, hogy egy ilyen pontosan meghatározható jelleg, mint a vércsoportok összehasonlítása, további kutatások kiinduló pontjává válik!

A szakirodalomban értékes cikkeket találtunk a különböző korok régészeti és embertani eredményeiről. Erről a korról (Malán, 1941; László, 1944; Nemeskéri, 1946-1948; Banner és Jakabfy, 1945, 1961, 1968; Lipták, 1957 a, b; Györfy, 1963; Éry, 1970 a-c; Acsády és Nemeskéri, 1957, 1958; Lipták, 1957 a-b; Dienes, 1972) azonban a temetők, azért a vizsgálati anyagot szolgáltató populáció, nem azonos a kutatott anyagunkkal. Ez az egyszerű magyarázata annak, hogy nem adhatunk embertani-régészeti referenciát, biostatikai kiértékelést a 15 temető 683 csontmintáinak vércsoport viszonyairól a korai magyar középkortól, ahogyan a 39. táblán olvasható. (39)

Az alaposabb vizsgálatok lehetővé tették a 15 temető anyagát két csoportra szétválasztani: az egyikben az A csoport, a másikban a B van túlsúlyban. Az első csoportban az egyedek többsége A, mint a B Kál, Letkés Tégláégető, Oroszvár és Tiszanána. Ezek a temetők 34,85% A-val a 283 csontmintában a korai magyar középkort képviselő A többségű temetők.

A második nagy csoportban több egyed tartozik a B, mint az A csoportba Aldebrő-Mocsáros, Békés-Povád, Dunaalmás, Sárbogárd, Sopron-Bánfalva, Sóshartyán, Szakony, Szob (I és II) és Tengelic. 433 csontmintában 63,40% B-vel, a korai magyar középkort képviselő B többségű temető.

A két nagy csoport mellett van egy harmadik töredékes csoport, ahol az A és a B azonos számmal fordul elő Tiszaeszlár-Bashalom (a megvizsgált csontleleteknek csupán az 1,75%-ában). Ez a szerológiai profil más temetőben nem fordult elő ezért nem jellemző a korai magyar középkor népére. (40)

Lengyel három csoportja után szükségesnek látom a 39. tábla eredményeit az olvasó figyelmébe ajánlani, 29,136% B (199 egyed), 9,517% AB (65 egyed) van a 15 temető 683 csontmintájában. Tehát a B és AB vércsoportból összesen 38,653% (264 egyed) található, amelyekből csak 8%-al volt több akkor, mint a mai magyarságban.

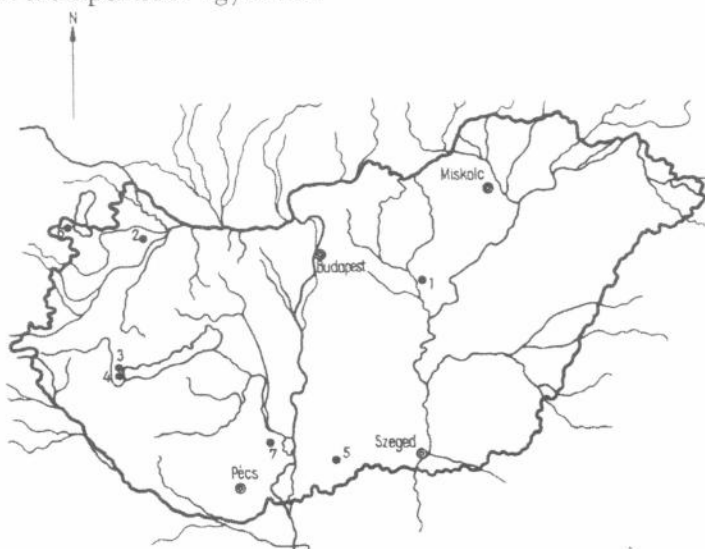

A KÉSŐ NÉPVÁNDORLÁS KORI TEMETŐK CSONTLELETEI

KÉSŐ NÉPVÁNDORLÁS KORI KORSZAKOT 620 CSONTMINTA KÉPVISELI AZ ALÁBBI TÁBLÁZAT 7 TEMETŐJÉBŐL

Temető helye	Esetek száma	Temetkezés ideje	Talált B	Talált AB
1. Alattyán	235	7-9. század	83 35,32%	29 12,34%
2. Bágyogszovát	68	7-9. század	14 20,59%	10 14,70%
3. Keszthely- városi temető III.	31	7. sz. második felétől a 8. sz-ig	10 32,36%	1 3,23%
4. Keszthely-Fenekpuszta	24	9-10. század	5 20,83%	2 8,33%
5. Mélykút Sáncdűlő	48	7. század	10 20,83%	12 25,00%
6. Sopronkőhida	92	9. század	19 20,65%	10 10,88%
7. Szekszárd-Palánkpuszta	122	7-8. század	43 35,24%	14 11,47%
Összesen	620 a sírok B és AB átlaga		184 29,68%	78 12,58%

A sopronkőhidai sorozat kiemelkedően fontos régészeti biológiai, szerológiai és statisztikai szempontból egyaránt.

A 4-6. századi csontminták temetőinek a helyei a mai Magyarországon

AZ ABO VÉRCSOPORT TAGJAINAK ELŐFORDULÁSA A KÉSŐ NÉPVÁNDORLÁS KORI CSONTOKBAN

A 7-10. SZÁZADOKBÓL

Temetők	Kora század	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“	Táblák száma
Alattyán	7-9.	235	26,38%	35,32%	21,28%	12,34%	4,68%	52
Bágyogszovát	Avar 7-9.	68	33,82%	20,59%	25,00%	14,70%	5,88%	57
Keszthely városi temető III.	7-8.	31	22,58%	32,26%	25,80%	3,23%	16,13%	58
Keszthely-Fenekpuszta	9-10.	24	33,33%	20,83%	25,00%	8,33%	12,50%	59
Mélykút-Sáncdűlő	7.	48	22,92%	20,83%	22,92%	25,00%	8,33%	60
Sopronkőhida	9.	92	28,26%	20,65%	34,78%	10,88%	5,43%	61
Szekszárd-Palánkpuszta	7-8.	122	24,59%	35,24%	22,13%	11,47%	6,56%	65
Összesen		620	26,94%	29,68%	24,35%	12,58%	6,45%	

Az Alattyányi temető 235 csontvázának a vércsoport adatai viszonyát a három avar hullám temetkezésének időrendje szerint mutatja be az alábbi tábla.

Temetők	Kora század	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“	Táblák száma
I.	7-9.	65	20,00%	46,15%	20,00%	10,78%	3,07%	53
II.	7-9.	70	31,43%	24,28%	25,71%	12,86%	5,71%	53
III.	7-9.	100	27,00%	36,00%	19,00%	13,00%	5,00%	53
Összesen		235	26,14%	35,47%	21,57%	12,21%	4,59%	

A KÉSŐ NÉPVÁNDORLÁS KORI CSONTOK ÉRTÉKELÉSE

ALATTYÁN községtől délre, 2 km-re a Zagyva patak mentén fekszik az avar temető, amelyet teljesen feltártak. A hatalmas temetőhöz képest jelentéktelen számú sírt bolygattak meg korábban. Az ásatásokat 1934-ben kezdték meg és majdnem 30 évig tartott, összesen 711 sírt tárva fel.

A régészeti mellékletek tekintetében Kovrig (1963) időrendben három, egymást követő csoportot állapított meg (53. tábla). A temetkezések így sorolhatóak kisebb megszakításokkal három időrendi csoportba. A sírok egyedeinek

a társadalmi és gazdasági rétegződése, tagozódása jól megfigyelhető a mellékletek nélküli síroktól egészen az arany eszközöket tartalmazó sírokig (Korvig, 1963).

Az alattányi temető emberi csontváz maradványain az általános antropomorphológiai vizsgálatokat Wenger végezte 1957-ben. A taxonómiai vizsgálatok Lipták (1963) nevéhez fűződnek, de a rosszul konzerválódott csontanyag csak 108 egyed koponyáját tette lehetővé kiértékelni.

A 235 avar vércsoport vizsgálatainak az eredményéből kitűnően 35,47% B és 12,21% AB vércsoportú tartozott, tehát a B és AB együtt a lakosság 47,68%-át jelentette.

A régészeti vizsgálatok láthatóvá tették mind a három avar hullám anyagi kulturáját. A taxonómiai vizsgálatok azt látszanak bizonyítani Lengyel 55. tábláján, hogy az alattányi temető avarjai, az egymás után következő sorrendnek megfelelő mennyiségben voltak képviselve a brachycephal-kerek-rövidfejűek, a cromagnoid típus, mediterráni, dolimorphik és végül a mongoloid típus. Vagyis a legtöbben brachycephálok és a legkevesebben mongoloid típusúak voltak. (52)

BÁGYOGSZOVÁT A korábbi püspöki birtokon az avar kori temető feltárását 1950-ben kezdték el, és kisebb-nagyobb megszakításokkal ma is folyik. A temető számos sírjával fedi az egész avar kort, etnikai elemeit mind a három avar hullámból kimutatták. A temető nagyságát még nem ismerjük, ezért a vizsgálatok eredményét jellegzetesnek és azokat bizonytalanára degradálják. László Gy. feltárását Tomka P. folytatta, az anthropológiai vizsgálatokat Nemeskéri (1955) és Dezső Gy. (1968) végezte. (57)

KESZTHELY VÁROS A temető feltárását V. Lipp kezdte al 1880-ban. A feltárt temető a III. csoportba tartozik, a sírok száma 1 150 lehetett. 1951-1957 és 1958-ban mentő és ellenőrző ásatásokat kezdtek az épület körül ahol lehetett, különböző helyekről összesen 104 sírt talált Kovrig 1958 és 1960-ban. Az iskola kertjében a sírcsoport mellékleteivel azt bizonyította, hogy oda a 7-8. században temetkeztek. Mindössze 31 csontváz vércsoportjait tudták megállapítani. (58)

KESZTHELY FENÉKPUSZTA A 10. századi temetőt 41 csontvázzal 1951-1952-ben tárták fel (Sós, 1962), de a maradványokból csak 24 emberi csontvázat vizsgálhattak meg, ami nem volt elegendő a temető jellegzetességeinek a megállapítására. (59)

MÉLYKÚT-SÁNCDÚLÓ A Duna-Tisza köz déli részén, Mélykút község mellett 54. csoportokban temetett sírt tártak fel 1959 és 1968 között (Kőhegyi,

1960 és 1969). A régész szerint legfeljebb egy-két sír sérült meg, a temetőt teljesen feltárták. A jellemzően sajátos sírmellékletek azt sugalmazzák, hogy 7 sír szarmatákat tartalmazott, 47 pedig korai avarokat (Kőhegyi, 1969). A vércsoportok azonosítása, a leletek régészeti vizsgálata hasonlóképpen családi kapcsolatokat bizonyítanak, miszerint négy-öt család tagjai több generáción keresztül temetkeztek ide (Farkas és társai, 1971). (60)

CSONTOK A KÉSŐ NÉPVÁNDORLÁS KORÁBÓL 7-9. SZÁZAD

Temető	Esetek száma	A	B	O	AB	Táblák száma
Sopronkőhida koporsóban	56	14	10	26	6	64
Sopronkőhida koporsó nélkül	31	12	9	6	4	
Összesen	87	26	19	32	10	
Palánkpuszta	122	30	43	27	14	65
Mélykút-Sáncdűlő	44	11	10	11	12	67
Alattán I.	63	13	30	13	7	
Összesen	107	24	40	24	19	
Mélykút-Sáncdűlő	44	11	10	11	12	68
Alattán II.	66	22	17	18	9	
Összesen	110	33	27	29	21	
Sopronkőhida	56	14	10	26	6	69
Szekszárd-Palánk puszta	114	30	43	27	14	
Összesen	170	44	53	53	20	
Alattán - Sopronkőhida	463	128	135	106	61	70
Major Avar	430	128	135	106	61	71
Alattán I. csoport	63	13	30	13	7	
Összesen	493	141	165	119	68	
Major avar	430	128	135	106	61	72
Középkori magyarok						
A túlsúly	215	71	59	62	23	
Összesen	645	199	194	168	84	
Major avar	430	128	135	106	61	73
Középkori magyarok						
B túlsúly	384	91	137	116	40	
Összesen	814	219	272	222	101	
Major avar	430	128	135	106	61	74
Újabbkori magyarok	903	379	193	233	98	
Összesen	1,333	507	328	339	159	

SOPRONKŐHIDA A vércsoportvizsgálatok eredményei minden szempontból igen fontosak. A 9. századi temető 145 sírjának feltárását Török fejezte be (1963) 1960-ban. Az ásásokat irányító régész szerint a gazdasági épületek

alatti síroknak legfeljebb 5-10%-a lehet. Az óvatos feltárás és a mellékelt leletek teljessége lehetővé tette a sopronkőhidai lakosság demográfiai, ember-tani és paleobiológiai rekonstrukcióját, zárt etnikai egységének a bemutatását. Megbízva az embertani és régészeti jellegekben, három csoport, három generáció használta ezt a temetőt: avarok, frankok és szlávok. A régészeti leletek egy túlélő avar etnikai csoportot takarnak. Vizsgálatainkor az anatómiai változatosságok kitűnően mutatták be a családok összetartozását, anélkül hogy a három etnikai csoport közötti keveredést találtak volna. (61)

SZEKSZÁRD-PALÁNKPUSZTA Sárvíz folyó partján tárták fel annak a nagy avar temetőnek a felét sem kitevő 250 sírját. Ezekből Salamon 122 csontmintát vizsgált meg 1970-ben, vércsoport eredménye a 65-számú táblán van. Az emberi csontmaradványokat taxonómiailag Lipták vizsgálta 1967-ben. (65)

ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉS

Milyen kapcsolat mutatható ki a 7-9. századi pannon őslakosság és az avar kori különböző etnikai elemei között? Erre a kérdésre szeretnénk a rendelkezésünkre álló szerény adatokból módszeres elfogadható választ kapni.

A hét, 7-9. századi temető 620 emberi csontmaradványainak a vércsoport viszonyait megállapítottuk. Az eredmények a következő a 66. táblán láthatóak, összegezésük heterogen képet mutat.

Mindazonáltal ezek a temetők – hasonlóan a magyar középkor temetőihez –, részben A részben B túlsúlyt mutatnak, a felosztásnak ez a módja nem használható ennek a kornak a temetőiben, mert a legtöbb tartalmazhat mind a három avar periódus hullámaira jellemző etnikai elemeket-bár ezen hullámok etnikai különbözősége és a jellegek részeseződése még kérdést jelentenek. Következésképpen ezen temetők felosztása A és B túlsúlyúakra a jelen körülmények között nem látszik megbízhatónak és jogosnak.

Úgy látszik, hogy a 7-9. századi temetők mintasorozatát az embertani vizsgálatok eredményeivel azonosan a sírmellékletek figyelembevételével kell a temetkezések időrendje szerint használnunk. Az antropológiai vizsgálatokat Hampel (1905), Alföldi (1926), László (1940, 1944, 1955), Kovrig (1955, 1963), Ferdinándy (1956), Sós (1957), Lipták (1956, 1957, 1959, 1970), Lipták és Marcsik (1966), Tóth (1964, 1966), Wenger (1967) végezték.

A régészeti leletek tanúsága szerint Mélykút-Sáncdűlő temetőibe az első avar hullám temetkezett. Ha a Mélykút-Sáncdűlő korai avar lakosságának a szerológiai jellegét az alattyáni temető első csoportjával hasonlítjuk össze igen jelentős eredményt kapunk, de ha a második csoporttal hasonlítjuk, teljesen jelentéktelen az eredmény. (67)

Ugyanis az első hullám 46,15% B-t, 10,78% AB-t, 56,93% B+AB-t vércsoportot hozott, a második hullám 24,28% B-t, 12,86% AB-t, 37,14% B+AB-t míg a harmadik hullám 36% B-t, 13,21% AB-t, 49,21% B+AB-t. A három avar hullám összesen 35,47% B-vel, 13,21% AB-vel, és 47,68% B+AB-vel gazdagította a kor átlagát. Ezzel a Mélykút-Sáncdűlő 45,83% B+AB-vel alig észrevehető különbséget mutat, világosabban kifejezve ez azt is jelentheti, hogy az első alattyáni csoport már ott lakott és temetkezett az avarok érkezése előtt, vagyis Mélykút-Sáncdűlő népe és a második időrendi alattyáni csoport ugyanazt az avar etnikai csoportot jelenti.

Sopronkőhida temetőjét ki kell hagynunk az avarkori sorozatból. Ha a Sopronkőhidán koporsóban temetettek szerológiai jellegét összehasonlítjuk a Szekszárd-Palánkpusztai avarokéval, miután a sírmellékletek inkább a frankokhoz tartoztak, a 69. tábla mutatja meg viszonyukat. Ennek a két népnek a szerológiai profilja egyértelműen megmutatja a különbségeket, amiket a régészek eszközeik kultúrájáról is megállapítottak.

A Keszthely-Városi temetőnek a III. csoportba tartozó mintái annyira kevesek – mint a Keszthely-Fenekpuszta 9-10. századi temetőnél –, hogy vércsoport meghatározásra nem elegendők, a temető mélyebb statisztikai elemzést igényel.

Bágyoszovát temetője csak részben van feltárva. A felszínre került sírmellékletek és a 68 egyed csontmintái mind a három avar hullámot képviselik. A temető teljes feltárása valószínűleg az egész avar kor bizonyítéka lesz.

A statisztikai elemzéshez elegendő anyag vizsgálatainak eredményeiből megállapítható, hogy (a) a 7-9. századi temetők között Alattyán I. csoportja talán azokat az eredeti helyi telepeseket képviseli, akiket az avarok ott találtak; (b) Mélykút-Sáncdűlő és az alattyáni temető II. csoportja ugyanannak az avar népségnek a része – például a legkorábban érkezetteknek; (c) a sopronkőhidai temetőben nem avar, hanem kevert népség volt; (d) a többi temetőben különböző etnikai, még az avarok érkezését megelőző csoportok lehettek, amelyek, vagy időrendbelileg kevésbé, talán önállóbb etnikai elemek voltak, vagy külön keveredtek, esetleg a helyi, ismeretlen eredetű telepesekekkel

házasodtak össze. Az utolsó csoportról alapos és részletes régészeti vizsgálatokból sokkal pontosabb embertani eredmények származhatnak.

Azon kívül, hogy a két csoport népességét könnyű szétválasztani (az alattyáni I. csoportot a sopronkőhidaiaktól), az avar korszak etnikai elemeinek mintáiból kifejlesztettünk egy sorozatot, ez képezte tanulmányunk legfontosabb részét, amit jól láthatunk a 70-74. táblákon a vércsoportok arányaiban.

Következésképpen a korai magyar középkor temetőiben talált csontminták A túlsúlyt mutatnak, ezért hasonlítanak a Major avar kor népéhez. A korai magyar középkori temetőknek a szerológiai profil adatai B túlsúlyal és a jelenkori csontminták jelentős különbséget mutatnak a Major avar kor népének az adataitól.

Tanulmányunk a B és AB vércsoport jelenlétét, plusz százalékos arányait kutatja. Bár az eredmények összegezése (Lengyel) heterogén képet mutat, a hét temető 7-9. századi csontmintái 20,59%-tól 35,32%-ig B-t és 3,23%-tól 25%-ig AB-t tartalmaznak, a 620 csontminta összesen 29,68% B-t és AB vércsoportot mutat.

A 7-9. SZÁZADI TEMETŐK ÖSSZEFOGLALÁSA

(66. TÁBLA MÁSOLATA)

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“
Alattyán	235	62	83	50	29	11
		26,38%	35,32%	21,28%	12,34%	6,68%
Bágyogszovát	68	23	14	17	10	4
		33,82%	20,59%	25,00%	14,70%	5,88%
Keszthely-Városi temető III	31	7	10	8	1	5
		22,58%	32,36%	25,80%	3,23%	16,13%
Keszthely-Fenek puszta	24	8	5	6	2	3
		33,33%	20,83%	25,00%	8,33%	12,50%
Mélykút-Sáncdűlő	48	11	10	11	12	4
		22,92%	20,83%	22,92%	25,00%	8,33%
Sopronkőhida	92	26	19	32	10	5
		28,26%	20,65%	43,78%	10,88%	5,43%
Szekszárd-Palánkpuszta	122	30	43	27	14	8
		25,59%	35,24%	22,13%	11,47%	6,56%
Összesen	620	167	184	151	78	40
		26,94%	29,68%	24,35%	12,58%	6,45%

(67. TÁBLA MÁSOLATA)

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“
Mélykút-Sáncdűlő	44	11	10	11	12	
Alattyán I.	63	13	30	13	7	
Összesen	107	24	40	24	19	

(68. TÁBLA MÁSOLATA)

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“
Mélykút-Sáncdűlő	44	11	10	11	12	
Alattyán II.	66	22	17	18	9	
Összesen	110	33	27	29	21	

(69. TÁBLA MÁSOLATA)

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“
Sopronkőhida	56	14	10	26	6	
Szekszárd-Palánkpuszta	114	30	43	27	14	
Összesen	170	44	53	53	20	

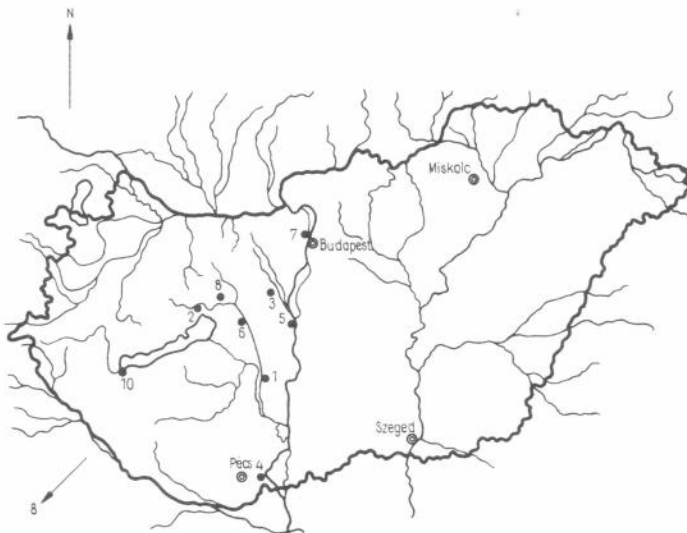

A LANGOBÁRD KOR CSONTLELETEI

EZT A KORT A 191 CSONTMINTA KÉPVISELI AZ A.D. 526-(546)-568-AS ÉVEKBŐL AZ ALÁBBI TEMETŐKBŐL

Temető	Esetek száma	A	B	O	AB	„?”
1. Kajdacs	26					
2. Kádárta	2					
3. Kápolnásnyék	4					
4. Mohács	6					
5. Rácalmás	11					
6. Soponya	2					
7. Szentendre	77					
8. Testona (Italia)	28					
9. Várpalota	12					
10. Vörs	23					
Összesen	191	40,70%	10,40%	26,70%	0,60%	9,39%
Testona nélkül csak a Kárpát medencében	163	40,85%	9,16%	31,01%	0,57%	8,74%

A Szentendréből származó csontleletek igen jelentősek régészeti, biológiai és statisztikai szempontból egyaránt.

A langobárd kori temetők helyei a mai Magyarországon

A LANGOBÁRD KORI TEMETŐK AZ
A.D. 526-546-568 CSONTMINTÁIBÓL

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“	Táblák száma
1 Kajdacs	26	11 42,31%	7 26,92%	5 19,23%		3 11,54%	76
2 Kadarta	2	1 50%		1 50%			77
3 Kápolnásnyék	4	2 50%		1 25%		1 25%	78
4 Mohács	6	2 33,33%	1 16,66%	3 50%			79
5 Rácalmás	11	4 36,3%	1 9,09%	4 36,36%		2 18,18%	80
6 Soponya	2	1 50%		1 50%			81
7 Szentendre	77	32 29,90%	13 16,90%	18 23,40%	4 5,20%	10 12,90%	82
8 Testona(Italia)	28	11 39,29%	6 21,43%	5 17,86%	2 7,14%	4 14,28%	85
9 Várpalota	12	6 50%	2 16,66%	3 25%		1 8,33%	86
10 Vörs	23	8 34,78%	3 13,04%	10 43,48%		2 9,69%	87

A SZENTENDRE HITELES LANGOBÁRD- ÉS A HELYI LAKOSOK ABO
TAGJAINAK SZÁMSZERŰ ÖSSZEHOSONLÍTÁSA

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“	Táblák száma
Eredeti langobárdok	35	20 57,14%	3 8,57%	5 14,28%	2 5,71%	5 14,28%	83
Helyi lakosok	42	12 28,57%	10 23,81%	13 20,95%	2 4,76%	5 11,90%	
Eredeti langobárdok	30	20	3	5	2		84
Helyi lakosok	37	12	10	13	2		
Összesen	67	32	13	18	4		

A LANGOBÁRD KORI SÍRLELETEK KIÉRTÉKELÉSE

KAJDACS A homokbánya kitermelése során 27 ép langobárd sírt tártak fel. Mészáros (1960) és Bóna (1966 és 1968) teljesen feltárták a temetőt. 26 emberi csontvázat tudtak szerológiaiilag megvizsgálni, aminek az eredménye a 76. táblán található. (76)

KADARTA A veszprém megyei kadartai sírgödörben két germán sírját találták meg 1961-ben és másik ötnek 1963-ban. A hét sírből kettőnek a sírmellékletei eredeti langobárd volt (Német, 1963-64; Éry, 1962). A vércsoport vizsgálatok eredménye a 77. táblán találhatóak.

A vizsgálatok eredménye kétségtelenül igazolta, statisztikai értékük pedig megerősítik a számban növekvő langobárd egyedek valódiságát. (77)

KÁPOLNÁSNYÉK Az Eötvös Loránd Tudomány Egyetem Archaeológiai Intézete módszerünk felhasználásával az idős langobárd leletek segítségével hitelesítették az ásatásokat. A Vörösmarty farm környékén a gazdag langobárd férfiak és nők kis padokon elrendezve feltűnően mélyen voltak (3-4 m) elásva (Bona, 1958). Miután a vizsgálatok megismétlésével kétségbevonhatatlanná váltak eredményeik, valamennyi statisztikai értékükkel fokozták a megvizsgált langobárd egyedek számát. (78)

MOHÁCS Langobárd mellékletekkel összesen hét sírt találtak Mohácson. A feltárás körülményei ismeretlenek. A hét emberi csontvázból hatnak a vércsoport viszonyait mutatja a 79. tábla.

Miután a vizsgálatok megismétlésével kétségbevonhatatlanná vált azok értéke, valamennyi statisztikai eredményükkel emelték a megvizsgált langobárd egyedek számát. (79)

RÁCALMÁS 1958-ban egy húsz sírből álló temetőt tártak fel Rácalmás határában (Bona, 1958-1959). Az ásatásokat vezető régész szerint a temetőt teljesen feltárták, csak néhány sír mehetett tönkre. Bona, 20 emberi csontvázból 11-nek tudta a vércsoport viszonyát megállapítani. (80)

SOPONYA (Fehér megyében) A homokbányában három germán sírt találtak közülük az egyik a mellékletei alapján az 5. században élt. A másik kettő lapikus langobárd sír, mellékleteikkel későbbi kort mutatnak (Bona, 1960 a, b.). Mindkettőnek meghatározták a vércsoportját, lásd a 81. táblán.

Bár a vizsgálatok megismétlése az ő eredményeiket is kétségbevonhatatlanná tette, egyetlen értékük, hogy a vizsgált langobárdok számát növelték. (81)

SZENTENDRE Temetőjének a vizsgálati eredményei minden szempontból figyelemre méltóak. 1961 és 1963 között a töltőtoll gyár bővítése során a pannónia telepen 92 sírt tártak fel 3-5 m mélységben. Padlólapokat és tipikus langobárd sírmellékleteket találtak. Némelyik sírt mellékletek nélkül, másokat meg gyengén, szegényesen ellátva földeltek el. A gazdag sírleletek az északi hullámokkal érkezett langobárd egyedeket, míg a szegényebb sírok feltehetően a helyi lakosság maradványait jelezte. A szentendrei temető csontvázait az antropológia klasszikus módszerével Kiszely I. vizsgálta 1996-ban. A vizsgálat nemcsak a nemüket és a haláluk korát, hanem több esetben patológiai elváltozásait és a taxonómiai jellegüket is kimutatta.

„Tipológiaiilag csak nyugat-európidokat talált. Legtöbben az északi-cromagnoid típust képviselték, amely kissé alacsonyabb és vastagabb az átlagnál. A gazdagabb sírokban fegyverek is voltak északi típusú hiperdolichocephal jellemvonásokkal. A nők mediterráni típusba tartoztak. A legtöbb gracialis mediterráni nőt a jobbmódúak sírjaiban találtak. A kerekfejűek csoportja képezte a legnagyobb tipológiai problémát. Köztük a négy alpesi típusú mellett hét mixomorphic kerekfejű típusú volt, robusztus testtel. Ezeket az egyedeket talán lapp típusúaknak találta Kiszely 1966-ban“. Hetvenhét csontmintának a vércsoport viszonyait határozták meg, eredménye a 82. táblán látható. (82)

Figyelembe véve az archaeológus és az antropológus véleményét: az eredeti langobárdok csoportja elválasztható a jobbadán helyi lakosság maradványaitól. A vércsoport viszonyoknak ez az elválasztása a jobbadán helyi lakosoktól látható a 83. táblán. (83)

A statisztikai analízis igazolja az archaeológiai és antropológiai vizsgálatok eredményeit, miszerint a két etnikai csoport a szentendrei temetőbe szerológiai jellegüknek megfelelő módon temetkezett.

TESTONA (Olaszország) Turin városától 25 km-rel délkeletre a római út mellett fekszik a testonai langobárd temető. Feltárása 1878-ban kezdődött és még ma is tart kisebb-nagyobb megszakításokkal. 360 sírt tártak fel idáig, de a gyatrán tartósított csontváz maradványokat a sírok többségéből még össze sem gyűjtötték. Ez magyarázza meg, hogy a 360 sírből mindössze 31 került a múzeum polcaira, amlyekből a gondatlan tárolással mindössze 28 csontváz volt alkalmas antropológiai vizsgálatra és vércsoportjaiknak a meghatározására (Lengyel, 1969 b). Az antropológiai eredményeket és a csontokat a Turini Antropológiai Múzeumban őrzik. A csontmintákat Kiszely István volt szíves eljuttatni hozzánk. (85)

VÁRPALOTA Langobárd kori temetőjéből nincsenek archaeológiai adataink, még a feltárt sírok száma is ismeretlen. Az antropológiai vizsgálatnál 36 sírből (Malán, 1952) csak 12 csontminta vércsoport vizsgálata történt meg. (86)

VÖRS határában (Somogy megye) a 6. század első feléből származó langobárd temető feltárását 1963-ban fejezték be, összesen 37 sírt feldolgozva. A sírmel-
lékletek egyértelműen langobárd temetőt bizonyítanak, a sírok többségét
maguk a langobárdok fosztották ki (Sági, 1961-64). (87)

*A LANGOBÁRD KORI TEMETŐK ÖSSZEGEZÉSE AZ
A.D. 526-546-568 ÉVI CSONTMINTÁIBÓL*

(88. TÁBLA MÁSOLATA)

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB	„?“
1. Kajdacs	26	11 42,31%	7 26,92%	5 19,23%		3 11,54%
2. Kádárta	2	1 50%		1 50%		
3. Kápolnásnyék	4	2 50%		1 25%		1 25%
4. Mohács	6	2 33,33%	1 16,66%	3 50%		
5. Rácalmás	11	4 36,36%	1 9,09%	4 36,36%		2 18,18%
6. Soponya	2	1 50%		1 50%		
7. Szentendre	77	32 41,60%	13 16,90%	18 23,40%	4 5,20%	10 12,90%
8. Testona (Olaszo.)	28	11 39,29%	6 21,43%	5 17,86%	2 7,14%	4 14,28%
9. Várpalota	12	6 50,00%	2 16,66%	3 25%		1 8,33%
10. Vörs	23	8 34,78%	3 13,04%	10 43,48%		2 8,69%
Összesen	191	78 40,84%	33 17,28%	51 26,70%	6 3,14%	23 12,04%

*HITELES LANGOBÁRD ÉS HELYI LAKOSOK ABO TAGJAINAK A
SZÁMSZERŰ ÖSSZEHAJONLITÁSA*

(89. TÁBLA MÁSOLATA)

Temetők	Esetek száma	A	B	O	AB
Hiteles, eredeti langobárdok	30	20	3	5	2
Helyi lakosok	37	12	10	13	2
Összesen	67	32	13	18	4